

A személynevekre vonatkozó szabványhoz

Pintér Lászlónak a *Könyvtáros* decemberi számában megjelent cikke három lényeges problémával foglalkozik: az új katalogizálási szabványok közül a besorolási adatok egységesített alakjára vonatkozó MSZ 3440 jelű szabványsorozattal; a katalogizálási gyakorlatot erősen meghatározó háttérszabványokkal, közülük mindenekelőtt az átírás új szabályozásával; továbbá az új szabványok alkalmazásának gyakorlati kérdéseivel, az *Új Könyvek*, illetve a központi cédulaellátás alapján.

E problémák mindegyike külön-külön is alapos elemzést igényel, elvégzésüket a Pintér László cikkéből kiérezhető rossz közérzet is sietteti. Márpedig ha ilyen rossz közérzet, elmarasztaló közhangulat alakulhatott ki, akkor valahol mulasztás történt. Szeretném remélni, hogy a mulasztás nem a szabályalkotásban, hanem valahol az információátadásban, vagyis az új szabványok ismertetésének, kellő indoklásának elmaradásában keresendő. Pintér László cikkének igazi értékét abban látom, hogy valósággal kikényszeríti az adósság törlesztését, kezdeményezi a „szabványosítók” és az „alkalmazók” közötti párbeszéd megindítását. (Ez a szembeállítás természetesen művi, csak ebben a szöveggörnyezetben igaz. A „szabványosító” mindig „alkalmazó” is, hisz gyakorlati tapasztalatok nélkül mit sem ér a szakirodalomban való tájékozottság.)

A magam feladatát e kialakuló vitában az MSZ 3440-es szabványsorozat, közülük elsőként a *személynevekre vonatkozó új szabvány elemzésében* látom. Nem kis szerénytelenséggel azt szeretném bebizonyítani, hogy az új szabályok nem hagyták figyelmen kívül a könyvtárosi—olvasói érdekeket (számomra a kettő egyet jelent); ahol lehetett, megőrizték a hazai haladó hagyományokat, a változtatásokat nem a „változatosság gyönyörködtet” elve sugallta, hanem azok indokoltak és szükségesek voltak. Mivel ahhoz az évjáráthoz tartozom, amelyik

görögül már nem, oroszul pedig még nem tanult, az átírás kérdésében illetéktelen vagyok, véleményem csak egy laikusé lehet. Hasonlóképp meghaladja lehetőségeimet a központi cédulaellátás (különösképpen a szakozási gyakorlat) elemzése, erre minden bizonnyal vállalkoznak majd a nálam illetékesebbek.

A személynevek egységesített alakjának új szabályozása

Való igaz, hogy az áhított nemzetközi egység szempontjából a bibliográfiai leírásnak döntő szerepe van. Elmondható, hogy a besorolási adatok esetében a nemzetközi egységesítés csak tendencia, vagyis nem a szigorúan egységes szabályozást, hanem inkább csak az elvekben való megegyezést jelenti. Másképpen szólva: az azonos elvi alapokra hivatkozó szabályzatokban az egységes koncepciót ismételten, igaz, kivételes esetekben, mint például uralkodók, kanonizáltak névalakja, meg-megtöri a szokás által szentesített és így kivétel-szabályokat igénylő régi gyakorlat (e megtorpanások az új magyar szabványban is tetten érhetők).

A személynevek esetében a megegyezést tulajdonképp az 1961-es *párizsi nemzetközi katalogizálási konferencia* ajánlásainak utolsó (12.) pontja jelenti. Eszerint: „ha az egyéni szerző neve több szóból áll, a rendszót a lehetőségekhez képest annak az országnak az elfogadott gyakorlata alapján kell megválasztani, amelynek a szerző polgára, illetve, ha ez nem lehetséges, annak a nyelvnek az elfogadott gyakorlata alapján, amelyet a szerző általában használ” (*Könyvtári Figyelő* 1962/1. sz.). Első olvasásra ez az elv közhelynek tűnik, s ha arra gondolunk, hogy egy nemzetközi konferencián született, az az érzés kísért, hogy egeret szültek a hegyek. Nehéz elképzelni azt a könyvtárost

vagy olvasót, akinek kétségei vannak az olyan, több szóból álló személynevek esetében, mint például Bartók Béla, Gustave Flaubert stb., abban a tekintetben, hogy melyik névelemet kell rendszónak tekintenie, melyik névelem szerint kell a katalógusban keresnie. Mégis ez az a szabály, amely a személynévre vonatkozó eddigi ismereteink felülvizsgálatát elindította, és minden eddigi katalogizálási változtatásnál mélyrehatóbb revízió kiindulópontja lett. Az idézett szabálynak van ugyanis egy másik „olvasata” is! Nevezetesen: Az egységesített név megválasztása szempontjából közömbös, hogy egy bizonyos személy szerzője-e a műnek (kiadványnak), vagy csak közreműködött létrejöttében. Tehát a korszerű szabályozás tárgya nem az egyéni szerző egységesített neve, hanem az egyén konkrét szerepétől függetlenül a személynév egységesített alakjának megválasztása.

Ha a több szóból álló személynevek esetében a rendszó megválasztása a személy állampolgári, illetve nemzeti (esetleg nyelvterületi) hovatartozásától függ, akkor e kritériumot általában érvényleni kell alkalmazni, vagyis elsődlegesen e ténytől függően kell a személynév egységesített alakját megválasztani.

Ebben az „olvasatban” megerősített benünket a párizsi katalogizálási konferenciát követően kidolgozott nemzeti, illetve nyelvterületi új szabályzatok elemzése is, sőt e szabályzatok tovább is léptek: Valamely személy egységesített nevének megállapítását az állampolgári (nemzeti) hovatartozás mellett befolyásolhatja az egyéni névhasználat is (például a név egyes elemeinek elhagyása, illetve kezdőbetűvel való rövidítése).

A felsorolt „elvek” persze oly mértékben általánosak, hogy konkrét tartalommal való feltöltés nélkül a gyakorlatban aligha alkalmazhatók. Ezért az IFLA a párizsi katalogizálási konferenciát követően megkezdte az egyes országok, nyelvterületek, nemzetek, etnikai csoportok személynévtípusainak, névhasználati szokásainak és e nevek nyilvántartási-katalogizálási konzekvenciáinak feltérképezését. A módszer lényegében kérdőíves adatgyűjtés volt, az első — előzetesnek tekinthető — kiadásokat követően 3. kiadásban 1977-ben megjelentetett *Names of persons...* olyan világméretű adattár, amely az országnevek betűrendjében (nyelvterület esetében az érintett országok egyikénél) részletes információkat ad a személynévhasználatról (egyéni nevek, egyszerű, névelőzékés és összetett családnevek,

asszonynevek, nemesi nevek és címek stb.), és pontosan tájékoztat arról is, hogy a besorolási adatból a névnek mely elemeit kell elhagyni, a közlendő névelemeket milyen sorrendben kell leírni, és a *névelemek* közül melyik (vagy mely elemek együttese) a rendszó. Vagyis a *Names of persons* a névhasználati, illetve kezelési konvenciókból elvonatkoztatással nem alkot szabályokat, „csupán” leírja a valóságot, de ezt nemzetközi méreteken és hitelesen teszi. Ennek az igazi kincsestárnak az értékét nem csorbítja az sem, hogy a kérdőívek kitöltői nem mindig azonos módon értelmezték feladatukat. A válaszolók többsége a jelenkori gyakorlatra szorított, néhány országban azonban kitértek a középkori, az ókori nevek vagy esetleg az uralkodói nevek kérdéseire is. Az adattár használatát nem zavarja az sem, hogy a választokban vannak terminológiai egyenetlenségek is, mert a szabályok a szövegrészeket formailag egységesítették és a végsőkig leegyszerűsítették. Végül a gazdag példaanyag önmagáért beszél, és a megértést az angolul alig vagy egyáltalán nem tudó számára is lehetővé teszi. (Egyébként e fontos mű és kiegészítése *Varga Ildikó* szerkesztésében az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában a közel-múltban megjelent magyar fordításban is.)

Jóllehet az MSZ 3440/2 legfontosabb forrása a *Names of persons* volt, az új magyar szabvány nem azonos a nemzetközi adattárral. A leglényegesebb eltérések a következők:

Míg a *Names of persons*ban az alaki kérdések mellőzhetőek voltak, a magyar szabványnak ki kellett térnie ezekre a csak látszólag másodrendű, valójában a rendezést döntően meghatározó problémákra is (például a rendszó, az egyéb névelemek és a kiegészítő adatok megkülönböztetése; a kötelező jelhasználat, a számok írásmódja).

A *Names of persons* világméretű képet ad a személynevekről, a magyar szabvány tárgyát viszont részben nyelvi, részben átírási okok miatt az európai névhasználattal megegyező szerkezetű nevekre kellett leszűkíteni.

A *Names of persons*ban — néhány kivételtől eltekintve — csak a modern nevre vonatkozóan találunk útmutatást, a magyar szabványnak azonban ki kellett térnie az ókori, középkori és a reneszánsz nevekre, valamint az írói nevek, művésznevek, álnevek és végül az uralkodói nevek, nemesi nevek, vallási nevek kérdéseire is.

A *Names of persons* célja „csak” az egysége-

sített név helyes megválasztásának elősegítése volt, a magyar szabványnak — a katalógus-szerkesztési követelmények miatt — az egységesített név megválasztásával egyenrangú kérdésként kellett intézkednie a kötelező, illetve az ajánlott utalókról is.

Végül néhány kivételes esetben (például a norvég és a román kettős nevek esetében), ha a döntési kritérium nem volt kellően pontos vagy a gyakorlatban nem volt felismerhető, a *Names of persons*hoz képest a magyar szabványban egyszerűsítésekre kényszerültünk.

A felhasznált források között kell megemlítenünk a párizsi katalogizálási konferenciát követően megjelent legfontosabb nemzeti, illetve nyelvterületi szabványokat, így mindenekelőtt az AACR—II-t (Anglo-American cataloguing rules... 2. ed.) és a RAK-ot (Regeln für die alphabetische Katalogisierung. 2. Bd.).

Az MSZ 3440/2—79 és az MSZ 3424—60: változások és hagyományok

Az első szembeszökő eltérés a két szabvány között a terjedelmi különbség. Míg a régi szabvány mindössze tizenegy — további alpontokra tagolt — paragrafusba foglalta a személynévvel kapcsolatos tudnivalókat, és előírásainak illusztrálásához elégséges volt a csaknem hetven példa, az új szabványsorozat keretében a személynevek szabályai külön szabványlaként jelentek meg, és a nyolc fejezet mintegy 120 pontra tagolódik (igaz, ezek egy része csak szöveggközi utalás), a példák száma pedig meghaladja a 280-at. A körülbelül ötszörösére nőtt terjedelem már önmagában is riasztó lehet és ellenérzéseket válthat ki. Bár az eszményi kétségtelenül egy tömör szabályozás volna, a nagyobb részletezés két okból is szükségesnek látszott. Először is indokoltnak tűnt, hogy bekerüljenek a szabványba azok a konvenciók, amelyeknek megszövegezése az MSZ 3424-ből hiányzott ugyan, a hazai gyakorlatban azonban már rég meghonosodtak (például a bibliai nevek közlésmódja). Az ilyen előírásoknak a szabványba illesztése szinte láncreakció-szerűen maga után vonta további — sem a régi szabvány, sem a szokásjog által nem szabályozott — kérdések megoldását (például a pótnevekre vonatkozó előírás kidolgozását). Ezek mellett a bővítések mellett szembesítenünk kellett a megszokott előírásokat azokkal az új ismeretekkel, amelyeket a már említett forrásokból összegyűjtöttünk.

Sajnos, e „konfrontáció” eredménye számos szilárdnak vélt szabály megváltoztatása lett. Nyilvánvaló, hogy Pintér László nem a kiegészítésekért, hanem az öncélúnak vélt változtatásokért (sőt úgymond: ide-oda változtatgatásokért), a jó hagyományok állítólagos elvetéséért marasztalja el az új szabványt. Annak érdekében, hogy e súlyos váddal józanul szembenézhessünk, az MSZ 3424—60 igazságtartalmát kell mérlegre tennünk. Vagyis választ kell keresni arra, hogy igaz-e, amit az MSZ 3424—60 szabályként kimond, összhangban van-e az e szabályok szerint leírt név (névalak) a tényleges névhasználat, illetve a névnek a megfelelő országban (nyelvterületen) kialakult kezelésmódjával. Ezenfelül: ha ellentmondás van szabály és valóság között, az eltérés haladó hazai hagyománynak minősíthető-e, vagy pedig vállalni kell a változtatás kellemetlen következményeit, a miatta kapott szemrehányásokat?

E kérdések megválaszolásában összegezésre törekszem, tehát az új szabványnak csak a lényeges változtatásait emelem ki:

Az úgynevezett modern és a történelmi névhasználat tekintetében: a régi szabvány szerint az újkori szerző esetében mindig a családnév a rendsző, a „bizánci, középkori és renaissance kori” szerzők „jelentős része” esetében pedig a keresztnév. Sem az egyik, sem a másik állítás így nem igaz, mindkettő pontosabb megfogalmazásra és helyesbítésre szorult. Az „újkori szerző” bizonytalan tartalmú kategória, nem köthető meghatározott dátumhoz, vagy ha igen, nem tudható, hogy a jeles események melyikéhez. Nem igaz az a feltételezés, hogy az újkori szerzőnek mindig van családnéve (illetve, hogy mindig ez a rendsző). Európában a családnév használata általános, de kivétel még itt is, még napjainkban is akad, igaz, egyetlenegy: Izland. (Halldór Laxness helyes névalakja a katalogizálóknak nem kevés fejtörést okozott.) Nem felel meg a valóságnak az sem, hogy a középkori személyek esetében vagy a keresztnév, vagy a melléknév a rendsző, hisz a családnévek kialakulása, illetve a melléknévek családnévként való használata épp a középkori névfelődés egyik jellemzője. Hogy a három lehetséges névtípus közül mikor mi a rendsző, erre a régi szabványénál jobb ismérvet az új sem talált. A legismertebb névelem rendszőnek minősítését megtartottuk annak ellenére, hogy a *Names of persons* szerint számos országban a családnév mindenkor elsőbbsége

mellett döntöttek (például az olasz adatok szerint *Dante* esetében *Alighieri* a rendsző).

Uralkodói nevek esetében a régi szabványban inkább csak fogalmazásbeli pongyolaság az, hogy „az uralkodók, uralkodóházak tagjai és pápák” „keresztnevükön” (így!) irandók le. Nem hiszem, hogy volt cimleíró, aki ezt szó szerint alkalmazta volna, a henyé szabályt az élet helyesbítette, az uralkodókat, pápákat mindenki felvett nevükön (és nem keresztnevükön!) írta le. A név nyelvi alakját illetően — pontosan meghatározható kivételként — eltértünk a nemzeti hovatartozás elvétől, és megtartottuk a régi szabályt. Ennek azonban ára volt! A nemzeti nyelvű névforma melletti döntés megközelítően országok szerinti rendezést jelentett volna. Mivel azonban az összes Carolusból, Charlesból, Karelből, Karlból stb. gyakorlatunkban *Károly* lett, a logikus rendezhetőség érdekében nem öncélú, hanem célszerű volt megváltoztatni a rendszőt követő névelemek eddigi sorrendjét. E változtatás és a fogalmazásbeli finomítás mellett az új szabványban az uralkodókra vonatkozó szabály — a hagyományt kodifikálva — kiegészült a családnevükön ismert (uralkodói névként is a családnevet használó) fejedelmek, a római és a bizánci császárok, a királynék, valamint az uralkodóházak öröklött nevükön ismert tagjainak egységesített nevére vonatkozó előírásokkal.

A vallási nevek és a kanonizáltak esete valójában részletkérdés, mégis az összegezésbe kívánkozik, mert ez az új szabványban az egyetlen fakultatív szabály. A 8.3.1. szakasz a választást a könyvtárra bizza: a szentek, boldogok egységesített neve megválasztható az általános szabályok szerint, de leírható a megszozott módon, a régi szabvány előírásainak megfelelően is. Anélkül, hogy a vitát fel kellene idéznem, a szabályt illusztráló példák jól érzékeltetik, hogy mindkét eljárás mellett egyenértékű érvek sorakoztathatók fel.

A névelőzések családneveknél: míg az előbbieken említett változtatások jószerivel csupán szövegezésbeli finomítások, kiegészítések, óvatos javítgatások voltak, mind a névelőzések, mind az összetett családnevek esetében az új szabvány valóban újat hozott. A régi szabály 50. paragrafusának b) pontja a prefixumos neveket három kategóriába sorolja. Közülük az elsőt („angolok”) nemzetként, a másodikat és a harmadikat pedig nyelvterületként („többi germán nyelv”, „román nyelvek”) határozza meg, és a csoportokon belül az előljáró típusa

dönti el, hogy mi a rendsző. Bár a szabály megfogalmazása ez esetben is kissé pontatlan (a kiejtésre vonatkozó előírása pedig teljesen felesleges), a szabályozás, *módszerét* illetően, helyes. Jó, előremutató felismerés, hogy a döntő kritérium a nemzeti (nyelvterületi) hovatartozás. Hasonlóképp igaz, hogy bizonyos kategóriákban a névelőzések minősítése egységes, más nemzetek, illetve nyelvterületek esetében pedig a névelőzék típusától függ, hogy a rendszőben vagy pedig egyéb névelemként irandó-e le. Ami a szabály tartalmát illeti, három esetben igaz: az „angolok”-ra vonatkozó szabály érvényes az egész angol nyelvterületre; a „többi germán nyelv”-re vonatkozó szabály kizárólag a német nyelvterület esetében, a „román nyelvek”-re vonatkozó előírás pedig csak a francia nyelvterülethez tartozók nevéinél helyes.

Vagyis a szabvány a germán nyelvek esetében figyelmen kívül hagyta mind a holland, mind a belga-flamand névhasználatot, a román nyelvekre vonatkozó előírása pedig a francia gyakorlatot tévesen kiterjeszti a portugál és a spanyol nyelvterülethez tartozókra, továbbá az olaszokra és a románokra is. A téves intézkedés oka (információhiány? tudatos egyszerűsítés?) ma már kibogozhatatlan, az eredmény azonban ismeretes. A könyvtárosok a referenzmunkával kapcsolatos stúdiumaik során megismerkedtek azokkal a kézikönyvekkel, ame-

lyekhez hiteles adatokért fordulhatnak. Ezzel párhuzamosan a katalogizálási ismeretek keretében egyrészt felhívták figyelmüket a megbízható kézikönyvek használatának fontosságára, másrészt megtanították azokra a szabályokra, amelyek a hiteles adatokat hiteltelenítik. Nem igaz az, hogy ettől a naponként ismétlődő „tudathasadástól” csak a jelentős külföldi anyagot (és így külföldi kézikönyveket is) beszerző könyvtárak katalogizálói szenvednének, a legjobb hazai segédkönyvek helyesen regisztrálják e problematikus személyneveket is. Elég talán az Akadémiai Kiadónál megjelenő *Világirodalmi Lexikonra* hivatkoznom. E filológiai pontosságú kézikönyv szócikkeinek szerzői egyszerűen szaktudományi ismereteikre (és szaktudományuk kézikönyveire) támaszkodtak, a *Names of persons*t nyilván hírből sem ismerték, Gabriele D’Annunzio-t mégis D’Annunzio-ként, Baltasar del Alcásart Alcásarként írták le, anélkül, hogy Annunzio-hoz vagy Alcásarról az utalást szükségesnek tartották volna (e kitűnő segédletben talán csak a portugál kettősnevek és a belga névelőzések nevek kezelése nem egészen pontos).

A könyvtáros végül is mit tehetett: vagy függetlenítette magát a szabványtól és jó segédkönyvtárára támaszkodott, vagy mereven alkalmazta a szabályt; mindkét esetben az utalók tömegével enyhítve lelkifurdalását. És a művelt, a katalógusba nemcsak hébe-hóba betekintő, hanem azt valóban használó olvasó (netán irodalomtörténész, olasz vagy spanyol szakos tanár) mit tehetett? Igyekezett megtanulni „katalógusul”. E kérdés rendezésekor a szabvány előkészítői előnyös helyzetben voltak: a *Names of persons* tálcán kínálta a szükséges adatokat, a gondot csak rendszerezésük módja okozta. Egyáltalán nem vagyok meggyőződve arról, hogy a sok fogalmazványváltozat közül végül a legjobb került az új szabványba. Ma úgy tűnik, hogy a hollandul stb. nem tudó használó számára a szabályok alkalmazása nem kis nehézséget okoz. Ezért felhasználva a most kínálkozó alkalmat, kísérletet teszek arra, hogy itt (ha első nekifutásra talán nem is teljes) táblázatba foglaljam össze a névelő-, előljáró-, illetve a névelővel összevont előljáró-típusú névelőzéseket.

Névelőzék	Minősítése	
	Rendszó	Egyéb névelem
a	román	
af		svéd

Névelőzék	Minősítése	
	Rendszó	Egyéb névelem
al	román	
am	német*	
an (an dem, an der)		német*
auf (auf dem, auf der)		német*
auf'm	német*	
aus (aus dem, aus der)		német*
aus'm	német*	
bei (bei dem, bei der)		német*
beim	német*	
d'	olasz, belga	francia*, holland, portugál*
da	olasz	portugál*
dagli (dagl')	olasz	
dalla, dalle	olasz	
das		német*
de (de van der, de ter, de la, de los)	belga, olasz	francia*, holland, portugál*, román, spanyol*
degli (degl')	olasz	
del	olasz	spanyol*
della, delle	olasz	
den	belga	holland
der	belga	holland, német*
des	belga, francia*	
di	olasz	
die		német*
do		portugál*
dos		portugál*
du	belga, francia*	
gli (gl')	olasz	
i	olasz	
il	olasz	
im	német*	
in (in dem, in der)		német*
in't	belga	holland
l'	belga, francia*, olasz	
la	belga, francia*, olasz, spanyol*	

Névelőzék	Minősítése	
	Rendszó	Egyéb névelem
las	spanyol*	
le	belga, francia*, olasz	
les	belga, francia*	
lo	olasz, spanyol*	
los	spanyol*	
met (met den)	belga	holland
op (op de, op den, op't)	belga	holland
s' ('s, 's-)	belga	holland
't (t')	belga	holland
te	belga	holland
ter	belga	holland
thoe (toe)	belga	holland
uit den (uyt den)	belga	holland
uut den	belga	holland
uut't	belga	holland
uyter	belga	holland
van (van de, van den, van der, van het)	belga	holland, német*
van's	belga	holland
van't (van t')	belga	holland
vande	belga	holland
vanden	belga	holland
vander	belga	holland
ver	belga, holland	
vom	német*	
von (von dem, von der)		német*
voor	belga	holland
z		cseh
zu (zu dem, zu der)		német*
zum	német*	
zur	német*	

Megjegyzések: 1. A táblázatban csillaggal a nyelvterületeket jelöltük. 2. A germán nyelvek esetében a minősítés akkor is a táblázat szerinti, ha a névhez több előjáró kapcsolódik, és ezeket kötőszó kapcsolja össze (például von und zu; vom und zum). 3. A spanyol nevek

esetében a névelő (el, la, las, los) csak akkor rendszó, ha a név előjárót nem tartalmaz.

Az idegen eredetű nevek névelőzékeinek minősítése pedig a következő:

1. Minden névelőzék rendszó: angol*, belorusz, brazil, ír, magyar, olasz, orosz, skót, ukrán. 2. Minden névelőzék egyéb névelem: cseh, szlovák. 3. A névelőzések minősítése a név nyelvi eredete szerinti: dán, finn, holland, svéd. 4. Minden neolatin eredetű név névelőzékei rendszóként, a germán eredetű nevek névelőzékei egyéb névelemként: máltai, norvég, német* (a neolatin eredetű nevek névelőzékei közül csak a névelők minősülnek rendszónak!). 5. Nincs adat az idegen eredetű nevek névelőzékeinek kezelésére: belga, bolgár, holland, francia*, görög, lengyel, portugál* (a brazil kivételével), román, spanyol*, szerbhorvát.

A névelőzékés nevek egységesített alakjára vonatkozó előírások valóban gyökeres megváltoztatása mellett az új szabvány néhány, a régi szabványt kiegészítő előírást is tartalmaz: Rendelkezik az úgynevezett minősítő névelőzésekéről, vagyis a „Szent” (és nyelvi megfelelőikéről), az egyéb vallási eredetű jelzőknek, címelemeknek (Pop, Hadži stb.), valamint a rokonsági kapcsolatokat jelölő névelőzéknek (Fitz, Mac stb.) kezeléséről. A 2.3.2. paragrafus és példái — Pintér László állításával ellentétben — végre lezárják a „Mac” vagy „Mc” kérdést is (a *Világirodalmi Lexikon* gyakorlatával megegyezően). Az új szabvány kidolgozásakor a névelőzékés nevek esetében is lényegesnek tartottuk a név írásmódját, tehát a szabvány általános érvénnyel kimondja, hogy a kötőjellel kapcsolódó névelőzékéseket a rendszó részeként kell leírni.

Az összetett családnevek, asszonynevek esetében, a valóságot szimplifikálva, az MSZ 3424—60 a kettősneveket egységesen rendszónak minősítette. E szabály a kötőjellel összekapcsolt kettősnevek esetében változatlanul érvényben maradt, a külön szavakként írott összetett családnevek esetében azonban (ugyancsak a *Names of persons* alapján) a kivételek (sőt a kivétel kivételeinek) szabályozása elengedhetetlenné vált (dán, norvég, ír és portugál kettősnevek). A régi szabvány az asszonyneveket csak a kettősnév egyik eseteként tárgyalta, helyesen állapította meg azonban, hogy a férjük családnevét és leánykori családnevüket együttesen használó asszonyok esetében a két név együtt alkotja a rendszót. Ezt az új szabványban csak az egyesült államokbeli és

a dél-afrikai asszonynevek esetében kellett helyesbíteni, és az első nevet, tehát a leánykori családnevet — a kötőjeles írásmód dacára — egyéb névelemnek kellett minősíteni. Tehát Harriet Beecher-Stowe esetében Stowe lett a rendsző, egyszeri megfordítás történt, a többszöri ide-oda fordításról — legalábbis a szabványokban — Pintér Lászlóval ellentétben nincs tudomásunk.

*

Nem szeretném e hozzászólást holmi visszafriccskázással zárni. Nyilvánvaló, hogy Pin-

tér László rokonszenvesen őszinte hangú cikkében nem ezeken az olykor szerencsétlenül megválasztott, a szabványt és a szabványt nem mindig híven alkalmazó gyakorlatot összemósó példákon van a hangsúly. A szabályok helyes vagy helytelen volta, a változtatások jogosultsága: ez itt a kérdés. Pintér László találóan mutat rá, hogy nem egyszerűen új meg új szabályok születtek, hanem e szabályok mögött új ismeretanyag fedezhető fel, és valóban új katalogizálási szemlélet van kibontakozóban. Ez az, ami megvitandó, és amiről még sokunknak sokszor — lehetőleg érzelemmentesen — beszélnünk kell.

Fügedi Péterné

Nyomozás egy eltűnt kép ügyében

Válasz egy referenzkérdésre

Az egyik könyvtár eljuttatta szerkesztőségünkhöz megoldatlan referenzkérdését, amely így hangzott: Ki festette „A szűz és a gödölye” című képet, és hol látható a festmény vagy annak reprodukciója?

A festményre nem, de ilyen című irodalmi alkotásra emlékeztem, sőt úgy rémlett, valamikor olvastam is ilyen című *regényt*, és abban is bizonyos voltam, hogy magyar szerző művéről van szó. A homályos emlékek alapján megjelenését a húszas-harmincas évekre, de mindenképpen 1945 előttre tettem. A magyar nemzeti bibliográfiának ezt az időszakot felölelő retrospektív sorozatából szerencsére már megjelent a hetedik kötet (*Magyar könyvészet 1921—1944. A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke. 7. köt. Magyar irodalom. 1980.*). A szépirodalmi műveket regisztráló szakcsoport *Regények* alcsoportjában azonban hiába kerestem. Az Egyetemi Könyvtár tárgyszókatalógusában a szépirodalmi művek is megtalálhatók címük alatt, mégsem akadtam rá a keresett műre. Ennek természetesen több oka is lehetett: a tárgyszókatalógusban még nincs feldolgozva a könyvtár teljes állománya, de az is előfordulhat, hogy a kérdéses írás nincs meg az Egyetemi Könyvtárban.

Az első próbálkozások tehát nem vezettek sikerre, az eredeti elgondolás zsákutcába vitt. Időközben ismerőseimnek is megemlítettem, mit keresek, közülük többen is úgy tudták, nem regény viseli ezt a címet, hanem egy színmű, volt olyan, aki a szerző nevét is fejből megmondta. Én szintén megtaláltam volna, mégpedig ott, ahol először kerestem, a *Magyar könyvészet* említett kötetében, a színművek között, ha nem ragaszkodom makacsul és botorul ahhoz, hogy regényé a cím.

Zilahy Lajos színművéről van szó, amely a megjelenés helyének és idejének feltüntetése nélkül, Budapesten, 1937-ben jelent meg, 103 lap terjedelemben. A darabot a Magyar Színház mutatta be 1937. január 15-én. 1941-ben film is készült belőle, Bajor Gizi, Karády Katalin, Csontos Gyula és Páger Antal közreműködésével (*Magyar filmográfia 1. Összeáll. Kovács Ferenc. 3. kiad. 1963. 274. l.*).

A színmű szövegéből kiderül, hogy a festmény a quattrocentóból, vagyis a 15. századból való, fél méter széles, 70 centiméter magas, egy fiatal lányt és egy kecszegödölyét ábrázol. A darab egyik szereplője elmondja róla, hogy ismeretlen festő műve, és azt is közli, hogy *Bilivertinek* van egy hasonló témájú képe a